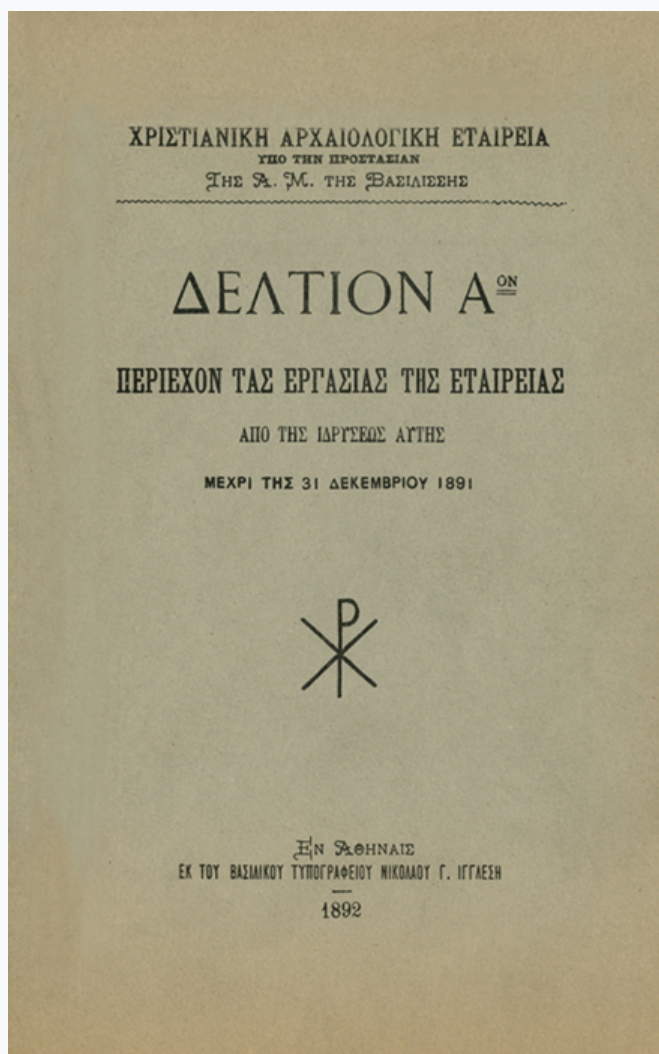


Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 1 (1892)

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α'



Ιστορία της ιδρύσεως, καταστάσεως και των σπουδαιότερων αντικειμένων του Χριστιανικού Μουσείου από του 1884-1890

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1496](https://doi.org/10.12681/dchae.1496)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (1892). Ιστορία της ιδρύσεως, καταστάσεως και των σπουδαιότερων αντικειμένων του Χριστιανικού Μουσείου από του 1884-1890. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 1, 56-71.
<https://doi.org/10.12681/dchae.1496>



ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ιστορία της ιδρύσεως, καταστάσεως και των
σπουδαιότερων αντικειμένων του Χριστιανικού
Μουσείου από του 1884-1890

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α' • Σελ. 56-71

ΑΘΗΝΑ 1892



ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΟΥ 1884-90

ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Γ. ΔΑΜΠΑΚΗ

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα καὶ λοιποὶ παρόντες.

Μετὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Κυρίου Προέδρου ὑπολείπεται ἡμῖν ὅπως ἀναφέρωμεν γενικὰ τινα περὶ τῆς ἰδρύσεως, καταστάσεως καὶ τῶν σπουδαιότερων ἀντικειμένων τοῦ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν Διεύθυνσιν χριστιανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, καὶ

Α. ᾽Αγῶνες περὶ τῆς ἰδρύσεως τούτου.

Κύριοι,

Χωρὶς νὰ μοὶ ἀποδοθῇ ἐγωῖστικῇ τις διάθεσις. ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἶπω ὑμῖν ὅτι ἀπὸ παιδῶν, ἔνεκα συνεχοῦς τρυφερᾶς διδασκαλίας Σεπτῆς Μητρός, περὶ τοῦ βίου, τῆς λατρείας καὶ τῶν φρικτῶν μαρτυριῶν τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως. τῶν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ ἐνώπιον Βασιλέων καὶ Ἑγεμόνων ἀγομένων, καὶ οἰκτρῶς ὡς ἐνόχων βασανιζομένων καὶ θανατουμένων, ἔζων, ζῶ, καὶ ἀναπνέω ἐκ μόνης ταύτης τῆς ἀγίας ἀτμοσφαίρας τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν ζωογονούμενος.

Ἄλλως μὴ λησμονῶμεν, Κύριοι, ὅτι ἡ αὐτὴ πίστις τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν πρέπει καὶ σήμερον νὰ ἐμπνέῃ καὶ ἐνισχύῃ ἡμᾶς καθόσον «**ΙΗΣΟΥΣ** χθὲς καὶ σήμερον, ὁ **ΑΥΤΟΣ** καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας».

Διὰ τοῦτο, καὶ ἡ ἰδρυσις χριστιανικοῦ Μουσείου καὶ ἡ ἐν αὐτῷ διάσωσις τῶν ἱερῶν κειμηλίων τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἦν τὰ συνεχῆς τοῦ βίου ἡμῶν ὄνειρον. καὶ ὁ ἰδεώδης σκοπὸς δι' ὃν ζῶμεν καὶ ὑπάρχομεν.

Ἔνεκα τούτου, μετὰ τὴν ἐκ Γερμανίας ἐπιστροφὴν ἡμῶν, κατὰ Αὐγουστον τοῦ 1883, ἐνθα μετὰ ἀπεριγράπτου ἀφοσιώσεως ἀποκλειστικῶς περὶ τὸν εἰδικὸν κλάδον τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας ἡσχολήθημεν, ἐκ παντὸς τρόπου ἐζητοῦμεν τὴν ἰδρυσιν τοιοῦτου Μουσείου, τοιοῦτον ἐπιστημονικὸν σκοπὸν διὰ τε τὸν θρησκευτικὸν βίον τοῦ Ἑθνους ἡμῶν, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἔχοντος.

Ἄλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐνοήσαμεν οἷον φρικτὸν ἀγῶνα ἀνελάβομεν, οἷον φρικτὸν Σταυρὸν τοῦ Γολγοθᾶ ἤραμεν, καὶ εἰς οἷον πολυδαίδαλον λαβύρινθον μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰσῆλθομεν ἐν τόπῳ, ἐν ᾧ τὰ πάντα, καὶ τὰ ἀθώοτατα ταῦτα τῆς ἐπιστήμης ἀνθύλλια, ἐξαρτῶντι ἐκ τοῦ πνιγηροῦ τῆς πολιτικῆς ἀτμοσφαιράς ἀνέμου !!!

Ναὶ Κύριοι, δὲν περιγράφονται τὰ δεινὰ ὅσα ὑπέστημεν, τὴν διάσωσιν τῶν ἱερῶν τούτων κειμηλίων τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ζητοῦντες. Μάτην ἐδείκνυμεν τοῖς ἀρμοδίῳις τὴν ἀξίαν τῶν ἀντικειμένων τούτων, μάτην παρεκαλοῦμεν ὅπως οὗτοι, φειδόμενοι τῶν ὀλίγων ἐναπολειφθέντων μνημείων τῆς χριστιανικῆς τέχνης, μερὶ μνήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν, μάτην διὰ μακρῶν ἄρθρων ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς¹ καταδείκνυμεν τὴν ἀξίαν τούτων, μάτην ὡς γαλῇ τοὺς γαλιδεῖς αὐτῆς, τὰς διαφοροὺς ἡμῶν μελέτας καὶ διατριβὰς πρὸς τοὺς τότε ἰσχύοντας περιεφέρομεν, ζητοῦντες νὰ ὑποδείξωμεν, νὰ καταδείξωμεν, νὰ πείσωμεν εἰ δυνατόν, ὅτι ἀξίζει τὸν κόπον νὰ δοθῇ μικρά τις προσοχὴ καὶ εἰς τὰς ὅλως ἐγκαταλελειμμένας χριστιανικὰς ἀρχαιότητας, καὶ νὰ ὀρισθῇ μικρόν τι ποσὸν πρὸς διάσωσιν τῶν χριστιανικῶν ἐρειπίων, μεθ' ὧν ἅπας ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν

1. «Κατάστασις τῶν παρ' ἡμῖν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων». «Αἰὼν» 30 Σεπτεμβρίου 1883. «Ἑσπερος» 1882 ἀριθ. 32. 37. «Ἑστία» 25 Δεκεμβρίου, 8 Ἰανουαρίου 1888. «Αἰὼν» 22 Μαρτίου 1885. «Χρόνος Ἀθηνῶν» 18 Δεκεμβρίου 1885. «Σωτήρ» τόμ. ι'. «Ἑβδομάς» τόμ. Α'. Β'. Γ'. καὶ πολλοῦ ἄλλοι.

βίος συνδέεται, ἀποῦ ἐκἀτομύρια ὅλα δαπανῶνται διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἐνὸς ὄνυχος τῆς Ἀφροδίτης, ἢ ἐνὸς ποδὸς Σατύρου ἢ Βάκχου, μάτην ὁ Πρύτανις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων σοφὸς Ῥαγκαβῆς, τὸν διακατέχοντά με ζῆλον βλέπων, μὲ παρώτρυνεν ἐν Βερολίνῳ, ὅπως ὡς τάχιστα κατέλθω εἰς τὴν πεφιλημένην ἡμῶν πατρίδα καὶ ἄρξωμαι τῆς ἀντιγραφῆς, περιγραφῆς καὶ διασώσεως τῶν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀφανιζομένων μνημείων τῆς χριστιανικῆς τέχνης, μάτην ὁ αὐτὸς ἐνθέρμως τῷ τότε ὑπουργῷ τῆς Παιδείας Δ. Βουλπιώτῃ ἔγραφε, καὶ ἱστορικῶς τὴν ἀξίαν τῶν ἀντικειμένων τούτων συνιστα, **ματην, μάτην τὰ πάντα μάτην!**

Θεοὶ καὶ δαίμονες εἶχον ὁμῶς τὴν ἐξόντωσιν παντὸς ὃ, τι ἐλέγετο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΣ.

Διὰ τοῦτο, βλέπων ὅτι εἰς οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα ὑπὲρ τούτων ἡδυνάμην νὰ ἔλθω, ὡς ἄλλος Ἱερεμίας ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν χριστιανικῶν ναῶν καθήμενος, κυριολεκτικῶς πικρῶς ἐθρήνου τὴν φρικαλέαν τούτων καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν.

Ἐνθυμοῦμαι, Κύριοι, Μεγάλῃν τινα Παρασκευὴν τοῦ 1884 νομίζω, ἡμέραν κατ' ἣν οἱ πιστοὶ ἐν τοῖς ναοῖς κηδεύουσι τὸ Ἄχραντον τοῦ Ἰησοῦ Σῶμα, ἐγὼ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθήμενος ἐν μέσῳ τῶν χριστιανικῶν ἐρειπίων τοῦ ὄρους ἐκείνου, βαρυπενθῶς ἐκήδευον τὰς χριστιανικὰς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἀρχαιότητας, διότι γνωρίζετε, Κύριοι, ὅτι τὸ ὡραῖον τοῦτο τοῦ γηραιοῦ Ὑμηττοῦ ὄρος εἶναι κατεσπαρμένον ὑπὸ πληθῆος τοιούτων πολυτίμων μνημείων τῆς χριστιανικῆς τέχνης· ἐκεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Κυνηγός, ὁ κατ' εὐθὺ ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ Παρθενῶνος διερχόμενος, ἐκεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ θεολόγος, ἡ Μονὴ Καισαριανῆς, τὸ μετόχιον ταύτης, τὰ περὶ ταύτην ἐρημοκκλησία τοῦ ἀγιάσματος, τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τοῦ ἀγίου Μάρκου, ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ, ἡ Μονὴ τοῦ Κουταλέα καὶ ἡ τοῦ Καρέως, ἐν ἣ ἡ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ Νεικαγόρης τῆς Διακονίσσης¹. Οὐδόλως δὲ ὑπερβάλλω ἐν

1. Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης χιλιάκις ἐγράψαμεν καὶ προῦκαλέσαμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων· ἤδη ἡ μὲν ἐπιτύμβιος πλὴξ κατεθραύσθη εἰς πλῆθος τεμαχίων κατὰ χώραν καὶ νῦν εὐρισκομένη, ἡ δὲ Μονὴ ἀσπλάγχυνος κατεπετρῶθη ὑπὸ τῶν ἐκσφενδονιζομένων λατυπῶν τῶν πέριξ λατομείων, τίς μελήσει;

λόγοις ὅτι δὲν ἐδίδον ὕπνον τοῖς βλεφάροισι μοι, οὐδὲ τοῖς κροτάφοις μου νυσταγμόν· αἰωνίως περὶ τῆς διάσώσεως τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων σκεπτόμενος, καὶ ἂν δὲ ἐκοιμώμην καθ' ὕπνον ἔλυον πολλάκις ἀρχιτεκτονικὰ τῆς χριστιανικῆς τέχνης προβλήματα, βλέπων *μαῖστορας* ἐπὶ τῶν ναῶν κτίζοντας καὶ τὰς ὀρθομαρμαρώσεις τούτων ἱστῶντας¹.

Οὕτως, ἐνῶ οἱ μὲν Κυβερνῶντες οὐχὶ ἀγρόν, ἀλλ' **ἀγροὺς μετὰ βοῶν** ἠγόραζον, οἱ δὲ ἰδιῶται ἐξενίζοντο ἐπὶ τῇ καινῇ, οὕτως εἰπεῖν, διδασχὴ ταύτῃ τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, ὀλίγοι τινες πονοῦντες, τῇ 23 Δεκεμβρίου 1884 προέβημεν εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὅτε καὶ ἀνετέθη ἡμῖν ἡ Διεύθυνσις τοῦ τότε ἐν νῷ μόνον ὑπάρχοντος Μουσείου τούτου τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τέχνης². Εὐθὺς δὲ τότε, αἱ ὑπ' ἀριθμ. 1—6 δωρεαὶ τοῦ Προέδρου κ. Βαρούχσ, αἱ ὑπ' ἀριθμ. 7—30 ἡμέτεραι δωρεαί, αἱ ὑπ' ἀριθ. 31—32 δωρεαὶ τοῦ συμβούλου κ. Γ. Βρούτου, ἡ ὑπ' ἀριθ. 33 δωρεὰ τοῦ συμβούλου κ. Γ. Ζέζου, ἡ ὑπ' ἀριθ. 34 δωρεὰ τοῦ ταμίου κ. Τ. Βισβίτζη, τὰ ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀριθ. 35 σημειούμενα πεντήκοντα διαφόρου ἐποχῆς χάλκινα Βυζ. νομίσματα τοῦ ἀοιδίμου Διευθυντοῦ τοῦ Β. Ναυστάθμου Α. Μισούλη, τὰ ὑπ' ἀριθ. 36 διακόσια πεντήκοντα ὡσαύτως διαφόρου ἐποχῆς χάλκινα Βυζ. νομίσματα τοῦ Ἰ. Σακκελιώνος, τὰ ὑπ' ἀριθ. 37 τριακόσια ὡσαύτως διαφόρου ἐποχῆς χάλκινα Βυζ. νομίσματα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῶν Λατίνων κ. Ἰ. Μαραγκοῦ, ἡ ὑπ' ἀριθ. 38—39 δωρεὰ τοῦ ἡμετέρου θείου κ. Ἰ. Πλατῆ, αὐτὰ τὸ πρῶτον, καὶ αἱ μετὰ μικρόν ὑπ' ἀρ. 40—127 ἐπακολουθήσασαι δωρεαὶ τῶν ὁσιωτάτων πατέρων, Παναρέτου Σκουζέ, Εὐγενίου Οἰκονόμου καὶ Διονυσίου Ῥήγα ἱερομονάχων τῆς παρὰ τὴν Λεβαδείαν Μονῆς τοῦ ὁσίου Λουκά, τῶν ἀδελφῶν Δρακοπούλων, τῆς Ἀγγελικῆς Πλατῆ, τοῦ κ. Δ. Γ.

1. Ἀληθῶς κατὰ σειρὰν μοι συνέβαινε τοῦτο καθ' ὕπνον ἐν τῇ περὶ τὴν Λεβαδείαν μονὴν τοῦ ὁσίου Λουκά, ὅτε κατὰ τὴν 1885 ἐμελέτων τὸ περίφημον τοῦτο χριστιανικὸν οἰκοδόμημα.

2. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐγράψαμὲν τὴν ἐν σελ. 11 δημοσιευομένην ἐγκύκλιον.

Καμπούρογλου, τοῦ πανοσιωτῆτος Ἡγουμένου τῆς ἐν Σαλαμῖνι Μονῆς τῆς Φανερωμένης κ. Μιχαὴλ Ζηχαρίου, τοῦ κ. Ν. Γ. Δισμυκτη, Σπ. Λάλλα, Βασιλείου Θ. Βενιζέλου, Μαρίας Γερασιμίδου. τῆς ἐν μακαρίᾳ τῇ λήζει πολυχλαύστου δεσποινίδος Ἀννέτας Θ. Νικολαΐδου, τοῦ σεβ. καθηγητοῦ ἡμῶν κ. Θεοδοσίου Βενιζέλου, τοῦ κ. Στεφάνου Σάββα Νικολαΐδου, καὶ τοῦ Rev. ἄγγλου ιερέως κ. Joseph Hirst, ἥτοι ἐν συνολῇ αἱ ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀριθμ. 1—127 καταγραφεῖσαι δωρεαί, καὶ ἐν τῇ ἐφημερίδι ὁ «Αἰὼν» τῆς 4 Ἀπριλίου 1885 τὸ πρῶτον δημοσιευθεῖσαι, αὗται ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἡμετέρου Μουσείου καὶ ἔδωκαν ὑπαρξιν εἰς τὸ τέως ἐν νῷ καὶ σχεδίῳ ὑπάρχον Μοσεῖον τοῦτο τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τέχνης.

Ἐκτοτε, κατ' οἶκον ἡμεῖς καὶ ὁ κ. Πρόεδρος συνελέγομεν διάφορα ἀποστελλόμενα καὶ περισυλλεγόμενα ἀντικείμενα, μεχρὶς οὗ βραδύτερον ἐπιθυμοῦντες, ὅπως συντελέσωμεν εἰς τὴν γενίκευσιν καὶ διάδοσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐταιρείας ἡμῶν τῷ 1886 ἀποφάσει τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου προέβημεν εἰς ἔκθεσιν τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπ' ἀρ. 1—291 περισυλλεγέντων ἱερῶν κειμηλίων, τοῦ Ἀρχιτέκτονος καὶ Συμβούλου τῆς ἡμετέρας ἐταιρείας κ. Γ. Ζεζου εὐγενῶς ἐπὶ ἱκανοὺς μῆνας δωρεὰν παρασχόντος τὸ ἰσόγειον τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φιλελλήνων (ἀριθ. 24) οἰκίας αὐτοῦ.

Τῆς ἐκθέσεως δὲ ταύτης διαρρύσεως τῇ 19 Μαρτίου 1886 ἡ Α. Μ. ἡ Σεπτὴ ἡμῶν Ἀνασσα, συνοδευομένη ὑπὸ τῆς Μεγάλης Κυρίας Ἑλένης Θεοχάρη, καὶ τοῦ τότε Γραμματέως, νῦν δὲ κλειδούχου Αὐτῆς καὶ Συμβούλου τῆς ἡμετέρας ἐταιρείας κ. Δ. Μεσσαλᾶ, ἠὺδόκησεν ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸ πρόχειρον οὕτως εἶπεῖν Μοσεῖον ἡμῶν ἐκεῖνο, ἀπὸ τῆς 11 ¹/₂ π. μ. — 1. μ. μ. παραμείνασα ἐν αὐτῷ, μετὰ μεγίστου θρησκευτικοῦ, ἱστορικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος διερευνῶσα καὶ σπουδάζουσα τὰ μετὰ τοσοῦτων ἀγώνων περισυλλεγέμενα ἱερὰ ταῦτα τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν κειμήλια.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκθέσεως ἡμῶν ταύτης, πολλὰς ἐποιήσαμεθα τῇ Σεβ. Κυβερνήσει παραστάσεις καὶ παρακλήσεις, ὅπως παράσχῃ που ἡμῖν στέγην πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν χριστιανικῶν κειμη-

λίων, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον ! Χριστιανικὴ ἀρχαιότης καὶ Κυβερνητικὴ προστασία ἦτο πρᾶγμα ἀντίθετον ! καὶ οὕτως ἐν κιβωτίοις ταῦτα πάντα κατακλεισθέντα καὶ καρφωθέντα ἐρρίφθησαν ἐν καθύγροις τισὶν ὑπογείοις ἰδιωτικῇ καὶ ταῦτα εὐσπλαγγχνίᾳ ἡμῖν παραχωρηθέντα.

Ἡμεῖς δὲ ὡς Ἑταιρεία ἄστεγοι καὶ φερέυκοι, πολλάκις ὤφθημεν ἀνά τὰς γωνίας τῶν πλατειῶν συνεδριάζοντες !

Οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς εἶχον, ὅτε τῇ 25 Ἰουλίου 1889 ὁ κ. Ἀριστείδης Παππούδωφ, ἐπὶ οἰωνοῖς ἀρίστοις, παμφηφεί ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας. Τῇ 19 Νοεμβρίου ἰδίου ἔτους ἡ Α. Μ. ἡ Αὐτοκράτειρα Φρειδερίκου παρεπιδημοῦσα ἐν Ἀθήναις διὰ τοὺς εὐτυχεῖς γάμους τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου, ἠδόκησε, συνοδευομένη ὑπὸ τῶν Κυριῶν τῆς τιμῆς Αὐτῆς, τοῦ Ἀλλάρχου Αὐτῆς, καὶ τῆς Α. Ἐξοχ. τοῦ ἡμετέρου πολυμαθοῦς Πρεσβευτοῦ κ. Κλέωνος Ῥαγκηδῆ, ὅπως ἐπισκεφθῇ ἡμᾶς κατ' οἶκον (ὁδὸς Χέρητος 15) χάριν μελέτης τῆς ἡμετέρας Χριστιανικῆς συλλογῆς, ἣν ἅπασαν εἶτα ἐδωρησάμεθα τῷ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν διεύθυνσιν Χριστιανικῷ τούτῳ Μουσείῳ.

Ἡ Α. Μ. ἡ Αὐτοκράτειρα Φρειδερίκου ἐθαύμασε τὰ ἀντικείμενα ταῦτα καὶ ἰδίᾳ τὸ ὑπ' ἀριθ. 685 χρυσοκέντητον ἐπιτραχήλιον καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 577—8 ἀσκητικὰς ῥάβδους, μεγάλως δ' ἐλυπήθη διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ καὶ τὰ ἐν κιβωτίοις κεκλεισμένα λοιπὰ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος ἀντικείμενα.

Ἀναχωροῦσα δὲ ἐνθέρμως συνεχάρη καὶ ἐνεψύχωσιν ἡμᾶς ἐν τῷ καλῷ τούτῳ ἀγῶνι, ἰδιοχείρως τὸ ὄνομα Αὐτῆς εἰς ἀνάμνησιν τῆς Ὑψηλῆς ταύτης πρὸς ἡμᾶς ἐπισκέψεως προσυπογράψασα ἐν τῷ Βασιλικῷ λευκώματι, ὅπερ ἡ Α. Μ. ἡ Σεπτὴ ἡμῶν Ἀνασσα εὐμενῶς μετ' αὐτογράφου σελίδος ἄλλοτε ἡμῖν ἐδωρήσατο.

Ὀλίγῳ βραδύτερον, χάρις τῇ Α. Σ. τῷ Μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν, ταῖς ἀόκνοις προσπάθειαις τοῦ συμβουλίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Προέδρου κ. Παππούδωφ, τὰ τέως ἄστεγα κειμήλια ταῦτα εὖρον ἀντάξιον στέγος, καὶ τὰ ἀδόξως ἐν ὑπογείοις κατερριμμένα ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ ἀνυψώθησαν, διότι προτάσει τῆς Α. Σεβασμ. τοῦ Μητρο-

πολίτου Ἀθηνῶν καὶ Ἐπιτίμου τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν Προέδρου, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος συγκειμένη ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μεσσηνίας Κυρίου Παναρέτου, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου Κυρίου Διονυσίου, τοῦ Ἐπισκόπου Ναυπακτίας Κυρίου Δαυὶδ καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Πάρου καὶ Νάξου Κυρίου Γρηγορίου, παρεχώρησεν ἡμῖν τὸ ἄνω τοῦτο πᾶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὅπως ἐναποτίθενται τὰ σεβάσματα ταῦτα τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας κειμήλια καὶ χρησιμεύσῃ ὡς ἱερὰ ἀπαρχὴ τοῦ Μουσείου τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τέχνης¹, ἐφ' ᾧ τῇ 4 Μαρτίου 1890 τῇ Σεβασμίᾳ ἡμέρᾳ τῆς Γ' Κυριακῆς τῆς Σταυροπροσκυνήσεως ἐνώπιον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης καὶ Σεπτῆς τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας Προστάτιδος, τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου μετὰ τῆς Σεπτῆς Συζύγου Αὐτοῦ Σοφίας, συνοδευομένων ὑπὸ τῆς Κυρίας τῆς Τιμῆς Δεσποινίδος Χρυσούλας Ἀναργύρου καὶ τοῦ εὐγενεστάτου Κλειδούχου τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης, κ. Δ. Μεσσαλᾶ, παρουσίας τῆς Ι. Συνόδου μετὰ τοῦ Βασιλικοῦ αὐτῆς Ἐπιτρόπου κ. Μαυρομιχάλη, παρόντος καὶ τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων κ. Τ. Φιλήμονος, ἐτελέσθησαν τὰ ἐπίσημα ἐγκαινία τῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, αὐτοῦ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου τελέσαντος τὸν ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις ἀγιασμόν, μεθ' ὃν ἐλέξαμεν τάδε.

«Αὐτὴ ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα
τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν.»

(Α'. Ἰωάν. ε'. 4).

Μεγαλειότατε Βασιλεῦ,

Μεγαλειοτάτη Προστάτις.

Σεπτὴ Ὁμήγυρις

«Ἐὰν πάντα τὰ λοιπὰ Μουσεῖα περισυλλέγωσιν ἀντικείμενα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τέχνην, τὸ Μουσεῖον τοῦτο, ὅπερ μετὰ ἐπτὰ ἐτῶν ἀγῶνας, τῇ ἐνεργείᾳ ἀνδρῶν ζηλωτῶν, ἐγκρίσει δὲ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν σεβά-

1. Βραδύτερον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐξέδωκε τὴν ὑπ' ἀριθ. 159 ἐγκύκλιον αὐτῆς, ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ ὑπ' ἀριθ. 10,734 ἐγκύκλιος τοῦ Ὑπουργείου. Ἀμφότερα τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἰδὲ ἐν τῷ οἰκείῳ χώρῳ.

σμιον ταύτην ἡμέραν τῆς Κυριακῆς τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, διὰ τῶν εὐλογιῶν τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὑψηλῆς Βασιλικῆς παρουσίας τῶν Ὑμετέρων Μεγαλειότητων, οὕτω σεμνῶς ἐγκαθίσταται. τὸ Μουσεῖον λέγομεν τοῦτο περισυλλέγει καὶ διαφυλάσσει αὐτὰ τὰ ἁγιώτατα τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καιμήλια, ὅσων τέως ὁ χρόνος ἐφείσθη, καὶ ὅσα τῶν πολλαχῶς βαρβάρων τὰς χεῖρας διέφυγον καὶ διαφεύγουσιν.

Φοβούμενος δέ, μὴ θέλων ὅπως ἐξάρω τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν αὐτῶν καὶ σπουδαιότητα ὑποβιάσω τὸναντίον αὐτῇ, ἀφίνω αὐτὰ ταῦτα τὰ σεπτὰ ἀντικείμενα, τοὺς ἄψευδεις τούτους μάρτυρας τῆς εὐσεβείας τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν, ὅπως πολλῶ ἐμοῦ εὐγλωττότερον ὑπὲρ ἐαυτῶν λαλήσωσιν.

Ὁ Ὑψιστος, Μεγαλειοτάτη, ἃς εὐλογήσῃ τὸ ἔργον, ὅπερ ὑπὸ τὴν Ὑμετέραν ὑψηλὴν προστασίαν ἢ καθ' ἡμᾶς Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἀνέλαθεν, αἱ δὲ ἐπερχόμεναι γενεαί, ὑπὲρ ὧν ὡσαύτως καὶ κυρίως ἐργαζόμεθα, μετ' ἐπιεικείας ἃς συγχωρήσωσι τὰς ἐλλείψεις ἡμῶν».

Τὴν μετὰ τοσοῦτους ἀγῶνας καὶ κόπους πραγμάτωσιν τοῦ διακαοῦς ἡμῶν πόθου, τοσοῦτον εὐτυχὲς γεγονὸς ἐθεωρήσαμεν, ὥστε τὰ ἱερὰ ἄνθη τῆς σεπτῆς ταύτης ἡμέρας, τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, ἅτινα ἐκ τῆς Ἀνακτορικῆς Ἐκκλησίας εἰχομεν λάβει, τὸ ὕδωρ τοῦ εὐλαβῶς ἐν τῷ Μουσείῳ ἐκτελεσθέντος ἁγιασμοῦ, καὶ τὰ κηρία τῆς ἱερᾶς ταύτης τελετῆς, πρὸς αἰωνίαν τοῦ γεγονότος μνήμην μεταξὺ τῶν ἱερῶν καιμηλίων τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ὑπ' ἀρ. 1393, 1394, 1395 διεφυλάξαμεν, ἡμεῖς δὲ τὸ «Νῦν ἀπολύεις» δι' ἡμᾶς εἵπομεν.

Τοσαῦτα ἔτη ἔπρεπε νὰ παρέλθωσιν, Κύριοι, τοσοῦτοι κόποι ἔπρεπε νὰ καταβληθῶσιν καὶ τοσοῦτοι ἀγῶνες, ὅπως ἐννοηθῇ τέλος πάντων ὅτι τὰ πράγματα ταῦτα ἔχουσι ποίαν τινα ἀξίαν.

Ναί, Κύριοι, αἱ μεγάλαι ἰδέαι, καὶ ἰδίως αἱ εἰς νέον Κράτος εἰπερχόμεναι πρῶται ἰδέαι ἀπαιτοῦσι θύματα, καὶ τοιοῦτον θῦμα, ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη, ὁμολογῶ ὅτι ἐγινόμην ἐγώ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀγῶνων καὶ κόπων πρὸς ἰδρυσιν τοῦ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν Διεύθυνσιν Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογ. Μουσείου.»

Β'. Κατάστασις τοῦ Μουσείου.

Κατὰ ταῦτα τὸ Χριστιανικὸν Μοῦσεϊον εἰς δύο περιόδους δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν, εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ, ἥτοι ἀπὸ τῆς 23 Δεκεμβρίου 1884, μέχρι τῆς 4 Μαρτίου 1890, καθ' ἣν συνήχθησαν 291 ἀντικείμενα, καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιστήμων αὐτοῦ ἐγκαινίων, 4 Μαρτίου 1890, μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1890, καθ' ἣν συνήχθησαν 580 ἀντικείμενα· ἥτοι ἐν ὅλῳ, κατ' ἀμφοτέρως τὰς περιόδους συνήχθησαν 871 ἱερὰ ἀντικείμενα, ἐν οἷς 55 εἰσὶ χειρόγραφα, 118 δὲ ἐντυπα.

Ὑπὸ 38 δὲ διαφόρους ἀριθμοὺς προσεκτῆθησαν 1029 διαφόρου ἐποχῆς Βυζαντικῆς νομίματα, ὧν 50 ἐδωρήσατο ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει διευθυντῆς τοῦ Ναυστάθμου κ. Α. Μιαούλης, 250 ὁ ἐν μακαριστοῖς σοφὸς τῆς Ὑμετέρας Ἑταιρείας Ἀντιπρόεδρος κ. Ι. Σακκελίων, καὶ 300 ἕτερα ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Λατίνων καὶ ἐπίτιμος τῆς Ὑμετέρας Ἑταιρείας μέλος κ. Ι. Μαραγκός. Ὑπὸ τοὺς ἀριθμ. 485—504 κατεγράφη ἡ πολύτιμος δωρεὰ τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης¹. Ὑπὸ δὲ τοὺς ἀριθμοὺς 605—662 κατεγράφη ἡ πολύτιμος δωρεὰ τοῦ δεινοῦ Βυζαντιανολόγου καὶ ἀντιπροέδρου τῆς Ὑμετέρας Ἑταιρείας μακαρίτου Α. Γ. Πασπάτη ἡ συλλογὴ τῶν ἐν Κων/λει ἀρχαίων Χριστιανικῶν Ναῶν².

Τὰ λοιπὰ δ' εἰσὶ διάφορα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἀντικείμενα, ὧν τὰ πλεῖστα, κρίνω περιττὸν ν' ἀναφέρω ὅτι προέρχονται ἐκ δωρεᾶς καὶ φροντίδος ἡμετέρας.

Ἐνταῦθα ἡ διεύθυνσις καθῆκον αὐτῆς νομίζει δημοσίᾳ νὰ ἐπαινέσῃ τὸν πρὸς τὴν ἐπιστήμην ζῆλον τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ Μουσείου κ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου φοιτητοῦ τῆς θεολογίας καὶ τὴν προθυμίαν καὶ πολλοὺς κόπους οὓς πᾶνυ προθύμως καταβάλλει ὁ

1 Ἡ δωρεὰ αὕτη μετ' ἐκτενεστέρας περιγραφῆς ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Χρόνῳ τῶν Ἀθηνῶν» 29 Μαρτίου 1886.

2 Ἡ δωρεὰ αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς ἐν τῷ Ζαππεῖῳ καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως.

χωρομέτρης κ. Ι. Φιλιππίδης πρὸς καταμέτρησιν ἢ ἀναγωγὴν τῶν ἐκάστοτε διδομένων αὐτῶ ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων καὶ θεμάτων.

Γ'. Λόγου ἄξια ἀντικείμενα.

Ἐκ τῶν κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα 1884—1890 εἰς τὸ χριστιανικὸν Μουσεῖον περιελθόντων ἀντικειμένων πάντα μὲν εἰσὶ λόγου ἄξια, ἀξιολογώτατα ὅμως εἰσὶ τὰ ἐξῆς· ἡ ὑπ' ἀριθ. 5 πένθιμος ποιμαντικὴ ῥάβδος τοῦ Μητροπολίτου Ἐρέσου Σαμουήλ, (περὶ ἧς εἰκόνα καὶ περιγραφὴν ἰδὲ ἐν τέλει. Πίναξ Β. ἀριθ. 8.) ἡ ὑπ' ἀριθ. 68 εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἣν εὗρομεν ἐπὶ τῆς στέγης τῆς ἐν Σαλαμῖνι Μονῆς τῆς Φανερωμένης ἐφ' ἧς τὸ πρῶτον ἀπαντῶμεν τὸ ἐπίθετον «ΜΗΡ Θ8 ἢ **Ἡλιόκαλλος**»· ἡ ὑπ' ἀριθμ. 113 καλλιτεχνικὴ εἰκὼν αὐστηροῦ Βυζ. τύπου τῆς ἀσκητικῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου, δῶρον Ἀριστείδου Φεταλίδου.

Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 182 ὀξεῖα μέταξ (ἐρυθροῦ χρώματος) ληφθεῖσα ἐκ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Χρυσοβούλλου τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου (+1289) δῶρον τοῦ ἀντιπροέδρου κ. Σακκελίωνος, τὸ ὑπ' ἀριθ. 197 γύψινον ἀπότυπον τοῦ συγγραφέως τοῦ συντάγματος κατὰ ἀζύμων δεινοῦ ἱατροῦ καὶ θεολόγου Ἀργέντη τοῦ Χίου, δῶρον τῆς μικρᾶς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ δεσποινίδος Μ. Μάμουκα νῦν Δεσποίνης Χατζηδάκη· ἡ ὑπ' ἀριθμ. 209 πηλίνη σφραγὶς ἡ ὑφ' ἡμῶν *Συθέρου οἶκος* καὶ κατ' ἄλλους *Σεθου Κύριος*, ἡ *Σὺ βίου* ἔρκος ἀναγνωσθεῖσα, τὸ ὑπ' ἀριθμ. 216 ἅγιον ποτήριον καὶ ἡ ὑπ' ἀριθμ. 217 φυλλάδα τῆς λειτουργίας καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 218 χειρόγραφον εὐχολόγιον τοῦ ἱερέως τοῦ στρατοπέδου Ἀθανασίου τοῦ Διάκου, δῶρα τοῦ ἱεροδιακόνου Χριστοφόρου Πραϊτάνη, νῦν ἐφημερίου ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὑπ' ἀριθμ. 292 ἐφ' ὅγροις γραφὴ τῆς Θεοτόκου Καταλλανικῶν χρόνων (*Madona Catalana*) ἀποτοιχισθεῖσα τῷ 1849 ἐκ τοῦ παρὰ τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς κειμένου ναοῦ τοῦ προφήτου Ἡλίου, καὶ ἐφ' ἧς εὗρηνται δύο οἰκόσημα ἀνηρτημένα ἐκ δένδρων, ἐκτέρωσε τῶν ὁποίων εὗρηνται διὰ Γοτθικῶν γραμμμάτων αἱ ἀνεξήγητοι ἡμῖν λέξεις of-ao ἢ of-ro καὶ olo-so ἢ κατ' ἄλλους oco-so, δῶρον τῆς Ἀθήνησι Πολυτεχνι-

κῆς Σχολῆς. Αἱ ὑπ' ἀριθμ. 296—97 εἰκόνες τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου ἐπὶ θρόνου καθημένων, αὐστηροῦ Βυζ. τύπου, ἔργα τοῦ Βυζ. ἀγιογράφου Ἑμμανουὴλ ἱερέως τοῦ Τζάννε (1661), δῶρα ὡσαύτως τῆς ἀνωτέρω Σχολῆς. ἡ ὑπ' ἀριθ. 295 αὐστηροῦ Βυζ. τύπου εἰκὼν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου¹ δῶρον τῆς αὐτῆς Σχολῆς. ἡ ὑπ' ἀριθμ. 338 ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Πόρου ὑφ' ἡμῶν εὑρεθεῖσα καὶ ληφθεῖσα εἰκὼν τοῦ ἀγίου Ἀρτεμίου, πλήρη φέροντος τὴν Ῥω-μαϊκὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ πανοπλίαν.

Ὁ ὑπ' ἀριθμ. 349 ἐκ ξύλου Πελεκάν, ὃν εὑρομεν ἐν τῇ παρὰ τὴν Νεμέαν ἀρχαίᾳ Μονῇ τοῦ Βράχου, προσφιλὲς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χριστιανοῖς σύμβολον τοῦ Σταυρικοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου². Ἐκ τῆς δωρεᾶς τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλίσσης, ἥς ἐκτενεστέραν περιγραφὴν ἰδημοσιεύσαμεν ἅμα τῇ προσκτῆσει, ἐν τῷ «Χρόνῳ τῶν Ἀθηνῶν» 29 Μαρτίου 1886, διακρίνεται ἡ ὑπ' ἀριθ. 485 Σταύρωσις τοῦ Κυρίου, ἡ ὑπ' ἀριθμ. 486 εἰκὼν τῆς Θεοτόκου μετὰ τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης φερούσης Βασιλικὴν περιβολήν, ἡ ὑπ' ἀριθ. 498 μικρογραφία τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὑπ' ἀριθμ. 491 ἀργυρεπίχρυσος λεπτῆς ξυλογλυπτικῆς τέχνης Σταυρός, ἐφ' οὗ παρίσταται τὸ Δωδεκάορτον³ καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 505 ὡειδὴς χάλιξ τοῦ Ἰορδάνου, ἐφ' οὗ ἐστὶν ἀναγεγλυμμένη ἡ Βάπτισις τοῦ Κυρίου. Ἐκ δὲ τῆς συλλογῆς τοῦ μακαρίτου Πασπάτη μνείας ἄξια ὁ ὑπ' ἀριθμ. 656 Πύργος, ἐφ' οὗ ἀνέβη Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἐπισκοπῶν τὰς κινήσεις τῶν Τούρκων καὶ ἡ ὑπ' ἀριθμ. 657 Κερκόπορτα ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Πασπάτη τῷ 1865, δι' ἧς τὸ πρῶτον οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, 1 ὥραν πρὶν πέσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ Μάρτυς τοῦ Βυζαντίου. Ὑπ' ἀριθ. 525 κατεγράψαμεν τὴν ἐπὶ Ὑμηττοῦ μαρμάρου ὕψ. 0,69, πλ. 0,34. πάχ. 0,05 ἐπιγραφὴν ταύτην

1. Κατὰ πληροφορίαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Μωραΐτινῃ ἡ εἰκὼν αὕτη προέρχεται ἐκ Σκιάθου.

2. Ἐφ' ᾧ ἐν τοῖς ἐγκωμίοις τοῦ Ἐπιταφίου ὁ ὕμνος «Ὡσπερ Πελεκάν τετρωμένος τὴν πλευράν σου λόγε...»

3. Εἰκόνα καὶ περιγραφὴν τούτου ἴδε ἐν τέλει. Πίναξ Α'. ἀριθ. 9.

ΟΙΚΗΤΗΡΙΟΝ ΘΕΟΔΟΥ

ΛΟΥΚΕ ΕΝ ΦΗΜΙ

ΑΙ[Σ]ΘΕΟΔΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΕΥΤΥΧΙ

ΟΥΜΙΛΙΝΑΡΙΟΥ

ΙΤΙΣ ΔΕ ΕΠΙΧΙΡΗ

ΣΗ ΧΡΥΣΙΝ ΑΔ [ης καταπιέτω]

Οικήτήριον Θεοδού

λου και Εὐφημί

ας Θεόδουλος

Παράευτυχι

ου Μιλιναρίου

ίτις δὲ ἐπιχίρη

ση χρυσὶν Αδ[ης καταπιέτω].

ἦν μετ' ἄλλων ἀντικειμένων ἐπεμψεν ἡμῖν ὁ φιλίστωρ Δήμαρχος Ἀθηναίων κ. Τ. Φιλήμων. Ὑπ' ἀριθ δὲ 528 κατεγράψαμεν τὸ ἐκ μονοκέρατος Ἀρχιερατικὸν ἐγκόλπιον, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ἀφ' ἐνὸς ἡ Σταύρωσις, καὶ ἀφ' ἐτέρου ἡ Ἀνάστασις, προσενεχθὲν ἡμῖν ὡς τὸ ἐγκόλπιον τοῦ ἀπαγχονισθέντος Γρηγορίου τοῦ Ε'. κατὰ τὴν ὑποσημειουμένην ἐκθεσιν¹.

Ὡσαύτως λόγου ἄξιόν ἐστίν ἡ ὑπ' ἀρ. 541 ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή

Ο ΕΝΟCΙΟΙC ΕΠΙCΚΟΠΗCΑC ΚΛΗΜΑΤΙΟC

1. Ἰδοὺ ὡς ἔχει ἡ περὶ τοῦ ἐγκολπίου τούτου δοθεῖσα ἡμῖν ἐκθεσις.

«Ὁ πατήρ μου Χριστόδουλος Ἀλεξάνδρου, σπουδᾶς εἰς τὴν ἐν Κυθωνίαις τοῦ γένους Σχολὴν καὶ τὰς σπουδὰς τοῦ τελειώσας, μετέβη εἰς Κων/πολιν, ἐνεκα δὲ τῆς σπουδῆς του καὶ ἀρετῆς προσελήφθη ἐν τοῖς Πατριαρχείοις γραμματεὺς. Ὁ δὲ τελευταῖος ἡμεῶν τῆς Βλαχίας κατὰ τὸ 1820 διορισθεὶς ὡς τοιοῦτος παρὰ τῆς Πύλης, γνωρίζων τὸν πατέρα μου ἐκ τοῦ πατριαρχείου, εἰς δ' ἐτόχναζε, τὸν προσέλαβε γραμματεῖά του, ὅτε κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἐξεργάγη ἡ ἐπανάστασις εἰς Βλαχίαν παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, λαβόντος μέρος καὶ τοῦ ἡγεμόνος· ἀτυχῶς δὲ ἀποτυχόντος τοῦ κινήματος ἐκ τῆς πληθύος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅσκι ἠδυνήθησαν μετέβησαν εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τοῦ ποταμοῦ, ὅπερ κατεῖχεν ἡ Ῥωσσία εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ πατήρ μου, ὅστις ἐφοδιασθεὶς με Ῥωσσικὸν διαβατήριον ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ δὲ Ῥωσσικὴ πρεσβεΐα τὸν προσέλαβεν ὡς διερμηνέα, ἐπειδὴ καὶ τὴν ὀθωμανικὴν ἐγνώριζε γλῶτταν καὶ τὴν Ῥωσσικὴν. Ὁ δὲ Ὀθωμανὸς θυρωρὸς, τὸν ὅποτον εἶχεν ἡ Ῥωσσικὴ πρεσβεΐα λέγει πρὸς τὸν πατέρα μου· «Ἐνας χιλιάρχος (μπίμπασις) ἔχει κατὰ προσκυνήματα τῆς θρησκείας σας, τὰ ὅποια πωλεῖ, ἂν εὕρῃ, εἶνε δὲ τῶν καλοῦντων σας τῶν μεγάλων ὅπου ἐχάλασαν». Καταβὰς ὁ πατήρ μου παρὰ τῷ χιλιάρχῳ εὗρε τὸ παρὸν ἐγκόλπιον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, τὸ ὅποτον ἐγνώριζε, καὶ ἕνα χρυσοῦν Σταυρὸν μὲ τίμιον ξύλον τοῦ Ζωοποιτοῦ Σταυροῦ, τὸν ὅποτον ἐγνώριζεν ὅτι ἔφερον ὁ Ἅγιος Ἀγγιᾶλου, ἡγόρασε δὲ ταῦτα ἀνὰ 50 μαχμουτιέδες ἑκάστον. Τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ ἤκουσα πολλάκις ἀπὸ τὸν πατέρα μου, ὡς τὸ ἐκθέτω.

«Ἐν Πειραιεὶ 3 Μαΐου 1885.

«ΗΡ. Χ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ»

ληφθεῖσα ἐκ τῆς ἐν ὁδῷ Τσακάλωφ ἀριθμ. 22 ἀνακαλυφθείτης ἀρ-
χαιοτάτης ἐκκλησίας, ἣν πρῶτος ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Μεσσηνίας κ. Πανάρετος, καὶ ἀφ' ἧς γνωρίζεται ἡμῖν ὁ τῆς πο-
λιᾶς ἀρχαιότητος Ἐπίσκοπος οὗτος· αὐτόθι ὡσαύτως εὑρέθη καὶ
τὸ ὑπ' ἀριθμ. 540 ἐκ λευκοῦ πεντελησίου μαρμάρου κιονόκρανον,
ἐφ' οὗ ὑπάρχει ἀναγεγλυμμένος ὁ Σταυρὸς μετὰ τοῦ $P (= +XP)$
ἔργον ε'. — 5' αἰῶνος.

Ἐν ταῖς ὑφ' ἡμῶν δὲ διενεργηθείσαις ἀνασκαφαῖς τοῦ Ἀθή-
νησι Ναοῦ τῆς ἁγίας Φιλοθέης, εὑρέθη τεθραυσμένη εἰς δύο τεμά-
χια ἡ ὑπ' ἀριθ. 546 ἐπιγραφὴ αὕτη, ἐπὶ λίθου πεντελησίου μαρ-
μάρου μήκ. 0,57 πλ. 0,31.

ΑΥΡΗΛ[ιος]
ΕΥΕΛΠΙΣΤΟΣ
ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ

Ἐκ παραλλήλων δὲ ἐπιγραφῶν ἀνευρισκομένων ἐν ταῖς κατα-
κόμβαις τῆς Ῥώμης, τὸ ἐπίθετον *Πρεσβύτερος* ἀναφέρεται εἰς τὸν
βαθμὸν τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἡλικίαν.

Ἀνωθεν τῆς πρὸ ἐτῶν κατὰ τὴν συνοικίαν Σκάγιανη ὑπαρχού-
σης βρύσεως, (ἔξωθεν τῆς ἐν ὁδῷ Σκούφου ἀριθ. 12 οἰκίας) ὑπῆρχε
ἀναγεγλυμμένος ἐπὶ μαρμάρου φυλλοφόρος Σταυρὸς μετὰ τῶν τεσ-
σάρων τούτων στοιχείων,

Φ	X
Φ	Π

ἅτινα εἰσὶ τὰ ἀρχικά τῆς ἐν τῇ προηγιασμένη λειτουργίᾳ ἐκ-
φωνήσεως τοῦ ἱερέως

Φῶς Χριστοῦ,
Πατρὶ Πᾶσι.

Τὸ μάρμαρον τοῦτο νῦν εὔρηται ἐν τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ ὑπ'
ἀριθμ. 554· ὑπ' ἀριθμ. δὲ 589—590 περιῆλθον εἰς τὸ Μου-
σεῖον ἐκ δωρεᾶς αὐτοῦ τοῦ μηχανικοῦ κ. Βλασσοπούλου τὰ πο-

λύτιμα ἀρχιτεκτονικὰ σχεδιογραφήματα τῶν ἐπιδιορθώσεων τοῦ Ἀθήνησι Ναοῦ τοῦ Νικοδήμου, ἐν οἷς οὗτος δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν σημειοῖ τὰς ἐπενεχθείσας ἐν αὐτῷ νεωτέρας ἐπιδιορθώσεις. Ὑπ' ἀριθμ. 685 κατετάξαμεν τὸ ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ταξιάρχων ὑφ' ἡμῶν καὶ τοῦ νεωτέρου ἡμῶν ἀδελφοῦ εὑρεθέν πολυτίμου τέχνης διὰ μαγγάνου χρυσιολέντητον ἐπιτραχήλιον, οὗτινος εἰκόνα καὶ περιγραφὴν ἴδε ἐν τέλει. (Πίναξ Β. ἀριθ. 14.) Προτάτει τῆς Διευθύνσεως ἀπεστάλη εἰς Μετέωρα ὁ εὐλαχέστατος Σακελλάρχιος καὶ μέλος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Θεόδωρος Παπακωνσταντίνου, ὁπόθεν μετὰ ζήλου ἐκτάκτου οὗτος πολλὰ λόγου ἄξια ἀντικείμενα ἔφερε, ὧν τὰ σπουδαιότερα περιγράφονται καὶ ἀπεικονίζονται ἐν τῷ ἐν τέλει Β. Πίνακι. Εἰς τὴν εὐσεβῆ δὲ καὶ φιλάρχαιον φροντίδα τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Ναυπακτίας κ. Δαυτῖδ ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ὀφείλει τὸ ὑπ' ἀριθμ. 820 καὶ ἐκ 31 φύλλων συγκείμενον ἐκ μεμβράνης χειρόγραφον ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἐφ' οὗ διεσώθησαν 16 λόγου ἄξιαι διὰ χρώματος μικρογραφίαι, εἰς δὲ τὴν Ποιμαντικὴν μέριμναν καὶ ζῆλον τῆς Α. Σ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος Κυρίου Νικάνδρου ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ὀφείλει τὸν ὑπ' ἀριθ. 838 Σταυρόν, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ἐσταυρωμένος ὁ Ἰησοῦς, ληφθεὶς ἐκ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ναοῦ τῆς Παναγίας, ἐνθα ἐκήρυττεν Ἠλίας ὁ Μηνιάτης, καὶ ἐνώπιον τοῦ ὁποίου οὐδόλως ἀπίθανον ὅτι ἀπήγγειλε τὸν κατὰ τὴν ἀγίαν καὶ Μ. Παράσκευὴν περίφημον αὐτοῦ λόγον, ἐν ᾧ μετὰ τοσούτου πάθους ὀνομάζει «ἀδικοφονεμμένον» τὸν Ἰησοῦν.

Ἐν τέλει σημειοῦμεν ὅτι ἐν τῇ ἐν Σαλαμῖνι Μονῇ τῆς Φανερωμένης εὐρομεν μηναιὸν τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, ἐκδ. τοῦ 1683, ὅπερ, ἐκ τῆς ἐν ἀρχῇ ὑπαρχούσης σημειώσεως ταύτης, «καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Μοναστηρίου Ἀστερίου» καταφαίνεται ὅτι ἀνήκεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ, ἡρειπωμένην νῦν, Μονὴν τοῦ Ἀστερίου, ὁπόθεν μοναχὸς τις τῆς ἀνωτέρω Μονῆς βλέπων κατὰ τῷ 1687 εἰσερχόμενον τὸν στόλον τῶν Ἐνετῶν, ἐσημείωσε πότε ὁ στρατὸς ἀνῆλθεν εἰς Ἀθήνας, πότε ἤρξατο ὁ πόλεμος, πότε παρεδόθη ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν καὶ πότε οἱ Ἀθηναῖοι μετῴκησαν εἰς Πειραιᾶ, Σαλαμῖνα καὶ Πελοπόννησον.

Ἰδοὺ ὡς ἔχει ἡ χρονογραφικὴ σημείωσις αὕτη, ἣν τῇ 19 Νοεμβρίου 1890 ἀνεκοινώσαμεν τῇ ἡμετέρᾳ Ἑταιρείᾳ. «Εἰς τοὺς α687 (=1687) Σεπτεμβρίου 9 ἐφάνη ἡ ἀρμάδα τοῦ Βενετσιάνου ἡμέρᾳ Σαββάτῳ καὶ τὴν Κυριακὴν ἀνέβη τὸ ἀσχέρι ἐπάνω καὶ τὴν Πέμπτην ἄρχισε ὁ πόλεμος καὶ τὴν Κυριακὴν ὥρα ἐνάτῃ ἐπαρὰδόθη τὸ κάστρον τῆς Ἀθήνας καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν τῶν μεταγενεστέρων καὶ εἰς τοὺς αςση'. (=1688) Μαρτίου 15 ἐμετοικήσαμεν εἰς Περῖαν καὶ εἰς Σαλαμῖναν καὶ Πελοπόννησον».¹

Ταῦτα, κύριοι, περὶ τῶν ἀγώνων τῆς ἰδρύσεως τοῦ Μουσείου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἀξιολογωτέρων

1. Ἐν φυλλάδιῳ τινὶ πρό μικροῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Συμμίκτης» ἐκδοθέντι μετὰ μεγάλου ψυχικοῦ ἄλγους καὶ ἰσχυρᾶς περιπαθείας αὐτοσκαμαχῶν, ἀγανακτεῖ ὁ ταῦτα ἐκδὼς κατὰ τοῦ τὸ πρῶτον τὸ χρονογραφικόν τοῦτο ἐπισημείωμα δημοσιεύσαντος, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι, εἰς τί δύναται νὰ πταίῃ οὗτος δημοσιεύων αὐτόγραφον ἱστορικὴν πληροφορίαν προσώπου τῷ 1687 γράψαντος;

Ἐὰν δὲ ὁ πρῶτος δημοσιεύσας τὴν χρονογραφικὴν σημείωσιν ταύτην προτάσῃ «ἀκριβεῖς χρονολογίαι καὶ ἄγνωστοι μέχρι τοῦδε λεπτομέρειαι περὶ τῆς κατοχῆς τῶν Ἀθηνῶν», ποιεῖ τοῦτο διότι πράγματι ὁ χρονογράφος Καλόγηρος τοῦ Ἀστερίου δίδει ἀκριβεῖς καὶ ὠρισμένους κατ' αὐτὸν χρονολογίας καὶ λεπτομερείας τῶν συμβάντων, τί πταίει δὲ ὁ πρῶτος δημοσιεύσας ταύτην, διότι ὁ Καλόγηρος οὗτος δὲν συμφωνεῖ πρὸς τοὺς γράψαντας φράγκους καὶ οὕτω δίδει ἐσφαλμένας, κατὰ τὸ φυλλάδιον τῶν «Συμμίκτων», πληροφορίας; Καλεῖ δὲ ὁ πρῶτος δημοσιεύσας τὴν χρονογραφικὴν σημείωσιν ταύτην ἀγνώστους λεπτομερείας τὰς πληροφορίας τοῦ μοναχοῦ τούτου, διότι καὶ βεβαίως ἄγνωστοι εἶναι, ἀφοῦ τὸ πρῶτον γνωρίζονται, καὶ ἀφοῦ τὸ ἴδιον φυλλάδιον τῶν Συμμίκτων ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ χρονογραφικὴ σημείωσις αὕτη δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰς τῶς ἱστορικῆς πληροφορίας.

Τί πταίει διὰ τὰς ἀνακριθείας τοῦ μοναχοῦ τοῦ 1687 ὁ γράφων τῷ 1892:

Μήπως ὁ πρῶτος τὴν σημείωσιν ταύτην δημοσιεύσας διεκήρυξε ταύτην ὡς ἀλάνθαστον πηγὴν ἱστορίας, πρὸς ἣν ὤφειλον πάντες τούντεῦθεν νὰ συμμορφωθῶσιν!! Ἀλλ' ἀκόμη τὸ φυλλάδιον τῶν Συμμίκτων ἀγανακτεῖ σφόδρα διὰ τὰς ἀνορθογραφίας τοῦ τῷ 1687 ἀκμάσαντος Καλόγηρου, (σελ. 88 σημ. 2.) ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο τί πταίει ὁ τὸ πρῶτον ταύτην δημοσιεύσας, ἂν ὁ δυστυχὴς Καλόγηρος τοῦ Ἀστερίου δὲν ἐφρόντισε πρὶν γίνῃ Καλόγηρος καὶ πρὶν γράψῃ τὴν σημείωσιν ταύτην νὰ φοιτήσῃ εἰς καμμίαν ἱερατικὴν Σχολὴν τοῦ Κράτους;

Ἄλλ' ὅταν τὰ Συμμίκτη φέρουσι καὶ προκαλοῦσι μαρτυρίαν ἐφημερίων τῆς Καμκαρέας γραφόντων «Ἐτοῦτῳ το χαρτὴν ὕνε τῆς καμουκαρέας καὶ ὡπυῶς τὸ παρὶ νὰ εχὺ τὸ ἀφώρεσμό τοῦ μέτρωπόλνιτύ. .κτλ.» εἶναι οὗτοι οἱ λόγιοι οὕς ἐπιθυμοῦσι τὰ Συμμίκτη;

Ἀληθῶς, ὡς περίεργα τὰ ἀνθρώπινα πέφυκεν!!!

ἀντικειμένων τούτου, καὶ περὶ τῶν φροντίδων καὶ κόπων οὓς τέως κατεβόλομεν πρὸς διάσωσιν τῶν ἱερῶν κειμηλίων τούτων. Θὰ ἐθρηνοῦμεν δὲ βεβαίως καὶ τούτων τὴν ἀπώλειαν, ἂν μὴ ὑπῆρχεν ἡ μικρὰ αὕτη κοιτὶς τῆς ἡμετέρας Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐν ἣ ὡς ἐν κιβωτῷ τινι διεσώθησαν ἀπὸ τῆς βεβαίας αὐτῶν καταστροφῆς καὶ ἐξαφανίσεως. Εὐχῆθῶμεν, ὅπως ὁ κόκκος οὗτος τῆς ἐπιστήμης ἀναπτυχθῇ καὶ γίνῃ δένδρον μέγα καὶ ἐπὶ τῶν κλάδων αὐτοῦ, ὡς ἄλλα πτηνὰ τοῦ Οὐρανοῦ, κατασκηνώσι κατατασσόμενα τὰ διάφορα πολύτιμα ἀντικείμενα τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς σεμνῆς ἐπιστήμης τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἱστορίας, καὶ τῆς Τέχνης.

Εὐχῆθῶμεν Κύριοι τὰ βέλτιστα !

